

1. Розвиток мовної особистості студента на засадах компетентнісного підходу в закладах вищої освіти

УДК 378

*Ольга Деркачова,
докторка філологічних наук,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ QR-КОДІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА З ПРАКТИКУМОМ»

Дослідження розкриває можливості використання QR-кодів під час вивчення дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом». Розглянуто приклади їх застосування на практичних та лекційних заняттях, а також визначено ефективність роботи з ними.

***Ключові слова:** навчальний процес, QR-код, кодування, лекція, практичне заняття.*

QR-кодів уже давно стали частиною життя сучасної людини: на етикетках продуктів, оголошеннях, рекламах тощо. Вони зручні у використанні і дають можливість швидко отримати необхідну інформацію. «У середині QR-коду закодована службова інформація, яка дозволяє визначити, що саме зашифровано: гіперпосилання, текст, адреса електронної пошти, номер телефону, географічні координати або інші дані» [1]. Відтак QR-коди можна застосовувати під час лекційних та практичних занять, кодуючи супровідні відео чи аудіофайли, а також необхідний текстовий матеріал, схеми, рисунки, фотографії, електронні навчальні видання тощо, а студенти за допомогою смартфонів чи планшетів зчитують потрібну інформацію.

До питання можливостей застосування кодів у навчальному процесі зверталися О. Баданов, К. Бугайчук, О. Воронкін, Р. Романенко, Н. Форостяна, С. Шаповал. М. Стенджер наголошує, що кодування та кодувальні програми у навчальному процесі стали популярним приблизно п'ять років тому, а тепер студенти не лише користуються системою цих кодів, а й вчать самі закодувати інформацію [3]. А. Міллер пропонує 12 ідей для навчання за допомогою кодування: 1) створювати резюме 21 століття; 2) демонструвати наочні приклади; 3) надавати певні додаткові послуги; 4) дбати про довкілля, адже використання кодів дає можливість уникнути великої кількості паперів; 5) можна заховати за кодом похвалу або винагороду для учня; 6) створювати навчальні станції; 7) перевіряти відповіді; 8) збільшувати активність студентів; 9) створювати комплекс досліджень; 10) створення інтерактивних лабораторій;

11) додаткові інструкції до завдань; 12) під час переклички, як елемент звітності [4]. Українські навчальні сайти рекомендують найпоширеніших 6 способів використання QR-кодів: як елемент квест-уроку, в ігровому форматі роботи, як інструмент для прискорення поширення інформації, інструмент звітності роботи школярів, елемент домашнього завдання, додатковий інструмент для опрацювання літератури [2].

QR-коди використовуються нами під час проведення лекційних та практичних занять для студентів спеціальності «Початкова освіта» під час вивчення дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом». На першому занятті ми з'ясовуємо, чи всі студенти вміють зчитувати QR-коди та мають на смартфонах встановлений відповідний додаток. Як правило, із цим труднощів не виникає.

Робота з кодами відбувається таким чином: застосування їх у навчальному процесі викладачем та вміння їх використовувати та створювати самими студентами. На лекціях ми пропонували студентам попрацювати з QR-кодами, за якими «ховалися» життєписи відомих мовознавців. Наприклад, під час вивчення окремих тем з синтаксису радимо студентам ознайомитися з біографією Олени Курило, перейшовши за відповідним QR-кодом. Тобто вони не витрачають час на пошук і відбір необхідної інформації і можуть зосередитися на опрацюванні життєпису мовознавиці. Студенти визнають, що наявність QR-кодів замість інтернет-посилань чи бібліографічних описів значно пришвидшує роботу. На практичних чи під час підготовки до них студенти отримують більше «закодованих» завдань. Наприклад, опрацювати за кодом мовознавчу статтю, подивитися інтерв'ю тощо. Або наприклад, студент отримує такий код:

За ним – завдання, яке необхідно виконати.

Одне із завдань самостійної роботи, наприклад, полягає в тому, що студенти створюють виставки-презентації «Мандрівка мовознавчими сайтами», «Сторінками життєписів українських мовознавців», «Український правопис – 2019». На аркуші паперу вказується назва виставки та коротка інформація про неї, а нижче – QR-коди з необхідною інформацією: сайтами, відео, текстовим супроводом. Ось кілька елементів виставки «Український правопис – 2019»:

Назва: «Український правопис – 2019».

Короткий опис: «Український правопис 2019 року – це редакція українського правопису, яку підготувала Українська національна комісія з питань правопису від 17 червня 2015 року. Наша виставка включає такі тематичні зрізи: творці правопису, основні нововведення та зміни, думки науковців щодо нового правопису, сам правопис, думки пересічних українців

про нову редакцію правопису».

Експозиція (у наших тезах подаємо лише кілька елементів):

Також у списку літератури, який пропонується студентам, інтернет-ресурси та електронні книги подаються у вигляді QR-кодів. Наприклад, за цим кодом

«ховається» фейсбучна сторінка Інституту мовознавства.

Ще одна особливість роботи з QR-кодами – вміння створювати їх самим і розуміння, як їх можна використати у подальшій професійній діяльності. Наприклад, під час вивчення синтаксису пропонуємо придумати односкладні речення і, скориставшись ресурсом <https://qrcode.trustthisproduct.com/free-qrcode-generator.php?lang=uk> (

), зашифрувати їх та надіслати код комусь із однокласників. Той, хто отримав код, повинен його зчитати та перевірити, чи правильно виконано завдання. Така навичка кодування текстів, відео тощо згодиться майбутнім вчителям в їхній практичній діяльності.

Завдяки QR-кодам заняття, чи то лекційне, чи практичне, стає цікавішим, розширює кругозір студента. Зчитування QR-кодів допомагає студентам швидко та легко отримати доступ до необхідної інформації. Наявність таких кодів у підручниках та навчальних посібниках дає можливість якісно та по-сучасному проводити заняття в аудиторіях навіть без спеціального мультимедійного оснащення. У своїй роботі ми використовуємо коди в ігровому форматі роботи, як засіб для прискорення отримання інформації, як елемент домашнього завдання чи самостійної роботи та як додатковий інструмент для опрацювання наукової літератури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Воронкін О. С. Можливості використання системи QR-кодів у вищій школі. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16922/2/FOSSLviv_2014_Voronkin_O_S-Possibilities_of_using_145-149.pdf (дата звернення:

01.10.2019)

2. Пархуць М. 6 способів використання QR-кодів на уроках. URL: <https://naurok.com.ua/post/6-sposobiv-vikoristannya-qr-kodiv-na-urokah> (дата звернення: 01.10.2019)

3. Stenger M. Coding In Education: Why It's Important & How It's Being Implemented. URL: <https://www.opencolleges.edu.au/informed/features/coding-education-important-implemented/> (дата звернення: 01.10.2019)

4. Twelve Ideas for Teaching With QR Codes Creative tips for the interactive classroom By Andrew Miller. URL: <https://www.edutopia.org/blog/QR-codes-teaching-andrew-miller> (дата звернення: 01.10.2019)

УДК 378.14

*Катерина Климова,
доктор педагогічних наук, професор,
Житомирський національний агроекологічний університет*

«МОВНЕ ОБЛИЧЧЯ» СУЧАСНОГО СТУДЕНТА ЯК АКТИВНОГО УЧАСНИКА МЕРЕЖЕВОГО СПІЛКУВАННЯ

Автор визначає основні чинники, що впливають на «мовне обличчя» сучасного студентства. Особливу увагу приділено проблемі мережевого спілкування молоді. Підкреслено роль критичного мислення у формуванні мовної особистості майбутнього фахівця.

Ключові слова: «мовне обличчя», комунікативна компетентність, мережеве спілкування, критичне мислення.

«Заговори, щоб я тебе побачив», – відомий вислів Сократа відображає споконвічну мрію про досконалість людини яка поєднає фізичну і духовну красу, високий інтелект, риторичну майстерність. Поняття «мовне обличчя» набуло метонімічного змісту у дослідженнях науковців із проблеми формування культури мовлення, комунікативної компетентності у сучасному суспільстві. Одинадцять років тому кафедрою методики навчання, стилістики та культури української мови Черкаського національного університету започатковано всеукраїнський проект «Мовне обличчя України», який об'єднав мовознавців та педагогів з усієї країни та зарубіжжя. Результати роботи щороку публікуються у збірнику «Мовне обличчя міста». Долучилися до цього проекту і житомиряни.

Тривала практика формування культури мовлення студентів двох житомирських ЗВО засвідчує, що «мовне обличчя» студентства змінюється під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників. Йдеться насамперед про мовну політику держави (зокрема мовне законодавство та якість мовної освіти), а також про мовленнєві авторитети, які є зразком для молоді: шкільних учителів,

викладачів ЗВО, дикторів радіо і телебачення, акторів театру і кіно, журналістів, літераторів, політиків. Окрім того, вагомими факторами є художня література та мовне середовище: родина, друзі, односельці, сусіди, одногрупники.

Із погляду історії розвитку української мови «мовний портрет поліщука» першого десятиріччя ХХІ століття дослідив В. Мойсієнко, зазначаючи: більшість міських студентів російськомовні через позанавчальний інформаційний тиск, попри те, що у навчальних закладах викладання здійснюється переважно українською [2]. Як бачимо, відтоді «мовне обличчя» житомирського студента істотно змінилося на користь української мови: правильно розмовляти по-українськи стало престижним, чисте та виразне мовлення є ознакою культури. Зазначене, безперечно, є результатом позитивних зрушень у галузях мовної політики, освіти, культури, мистецтва, ЗМІ. Однак негативні явища теж слід констатувати. Йдеться про корисний та шкідливий вплив Інтернету на мовлення студентів-користувачів.

Мережеве спілкування займає в молоді більшість часу, охоплюючи усі сфери: функціональну (навчально-професійну), неформальну, інтимну, анонімну. На заняттях з української мови за професійним спрямуванням окремо розглядаємо проблему культури мережевого спілкування, зокрема такі питання, як: «Іншомовні слова та аббревіатури у мовленні користувачів», «Мережевий етикет», «Використання смайликів, емоджі, стікерів, GIF-зображень, хештегів у мережевому спілкуванні», «Інтернет-сленг у лексиці української мови», «Інвективна лексика у чаті: моє ставлення» та ін. Студенти готують презентації, долучаються до дискусій, пишуть есе. Зазначимо, що результатом групового обговорення різних аспектів проблеми є розвиток критичного мислення майбутніх фахівців [1]. Уміння критично аналізувати інформацію, скептично ставитися до почутого або прочитаного, логічно аргументувати власну думку засобами літературної мови характеризує «мовне обличчя» сучасного студентства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі: навчально-методичний посібник для вчителів / В. М. Козира. – Тернопіль: ТОКІППО, 2017. – 60 с.

2. Мойсієнко В. М. Мовна палітра Житомирського Полісся крізь призму віків / В. М. Мойсієнко // Житомирщина: минуле, сьогодення, поступ у майбутнє / ред. П. Ю. Саух, О. М. Швидак, І. І. Ярмошик. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка. – Т. 1, 2007. – С. 135-142.

УДК 811.161.2(075.8)

*Оксана Кучерук,
доктор педагогічних наук, професор,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ДО УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розглянуто проблему побудови українськомовної освіти студентів на засадах компетентнісного підходу. Акцентовано на тому, що сучасні тенденції в компетентнісно орієнтованій освіті зумовлюють пошук шляхів удосконалення мовної підготовки студентів на основі створення інноваційного освітнього середовища.

Ключові слова: *методика навчання української мови в закладах вищої освіти, компетентнісно орієнтована освіта, загальні і спеціальні компетентності, електронні освітні ресурси.*

Складні процеси, пов'язані з реформуванням освіти в Україні, актуалізують компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців. Зокрема, у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» з-поміж стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти визначено модернізацію структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу [3]. Такий підхід до українськомовної освіти студентів філологічних і нефілологічних спеціальностей підпорядковується відповідним цілям. Специфіка фаху ставить свої вимоги до мовної підготовки студентів, результати якої переосмислюються через призму компетентностей.

Компетентнісно орієнтоване навчання української мови студентів-філологів зорієнтоване на: 1) формування патріотично налаштованої, духовно багатой мовної особистості; 2) розширення лінгвістичного світогляду студентів завдяки збагаченню змісту мовної освіти шляхом упровадження вибіркового мовознавчих дисциплін, спецкурсів; 3) розвиток мовної картини світу; 4) вироблення певних уявлень про методи мовознавства; 5) удосконалення здатності ефективного спілкування у відповідному лінгвосоціумі, готовності розв'язувати проблемно-професійні завдання. Українськомовна підготовка студентів-нефілологів у вищій школі має, з одного боку, забезпечити підготовку компетентних мовців, здатних до професійно орієнтованого спілкування засобами української мови, а з іншого – формувати й розвивати засобами предмета майбутнього фахівця як патріота, духовно багату особистість, людину культури, носія загальногуманістичних і національних цінностей, здатного до ефективної взаємодії, активної й успішної самореалізації в соціумі. Важливо підкреслити, що формування комунікативної професійної компетентності в студентів на заняттях з української мови є умовою досягнення інших компетентностей майбутнього фахівця, визначених в освітній програмі за його спеціальністю і спеціалізацією.

Незважаючи на те, що компетентнісний підхід до вищої освіти визначено у вітчизняних освітніх документах, у багатьох викладачів немає розуміння, як його впроваджувати в контексті мовно-фахової підготовки студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що компетентнісний підхід до українськомовної освіти студентів є предметом дослідження багатьох науковців (О. Гриджук, І. Дроздової, С. Карамана, К. Климової, О. Копусь, О. Семеног та ін.), у їхніх працях визначено сутність поняття мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців, розглянуто зміст, роль і місце української мови в освітньому просторі вищої школи, розкрито окремі питання розвитку культури мовлення студентів тощо. Однак складність проблеми формування мовної особистості студента на засадах компетентнісного підходу часто недостатньо враховується в теорії і практиці навчання української мови.

Мета публікації – розкрити особливості компетентнісного підходу до українськомовної освіти у вищій школі.

Відповідно до теми цієї розвідки підхід становить методологічну категорію, суть поняття «підхід до освіти» в тому, що це – орієнтир для загальної організації освіти, сукупність загальних принципів визначення освітньої мети, способів і засобів досягнення результатів, а формулювання «підхід до українськомовної освіти» вносить до загальних смислів окресленого поняття ще й спеціальні – предметне призначення і фаховий ухил (для здобувачів вищої освіти). Специфіку підготовки фахівців у вищій школі визначає формування та розвиток загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей студента й на їх основі інтегральної компетентності в результаті опанування навчальних програм.

Згідно зі стандартом вищої освіти України за спеціальністю 035 «Філологія» [4], чинними навчальними програмами з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», особливістю компетентності з української мови випускника закладу вищої освіти є те, що ця компетентність належить і до загальних (як здатність спілкуватися державною мовою усно, письмово), і до спеціальних стосовно навчальних предметів з української мови (як здатність використовувати знання про мову в професійній діяльності; здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії української мови; здатність аналізувати соціальні різновиди мови; здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову в жанрово-стильових різновидах офіційного, неофіційного, нейтрального спілкування для розв'язання комунікативних завдань; здатність до збирання, аналізу, систематизації й інтерпретації мовних фактів, до перекладу тексту; здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань; володіння технологіями створення текстів різних жанрів і стилів засобами української мови; здатність до організації ділової комунікації засобами української мови тощо).

Реалізація компетентнісного підходу в освітній практиці закономірно пов'язана з традиційним підходом, тобто «ЗУНівським». Слушною є думка І. Зимньої, що ці підходи, по-перше, не протилежні, але й, по-друге, не тотожні,

оскільки компетентнісний підхід фіксує і встановлює підпорядкованість знань умінням, ставлячи акцент на практичному аспекті [1, с. 32-36]. Упровадження компетентнісного підходу в українськомовну підготовку студентів потребує переосмислення особливостей змісту і процесу мовної освіти та оцінювання досягнень з опанованої студентами дисципліни через призму компетентностей як інтегрованих особистісних утворень, що містять мотиваційний, когнітивний, діяльно-поведінковий і особистісний складники.

Тенденції в компетентнісно орієнтованій освіті зумовлюють пошук шляхів удосконалення мовної підготовки студентів на основі створення інноваційного освітнього середовища. Для оволодіння загальними і спеціальними компетентностями в процесі навчання української мови у вищій школі ефективними є такі засоби: компетентнісно орієнтовані завдання, кейси комунікативних ситуацій, органайзери для заповнення рефлексійних відомостей, інфографіки та ін. Важливе значення для модернізації освітнього середовища має інтеграція засобів інформаційно-комунікаційних технологій у традиційну методикау навчання мовних дисциплін. Зокрема, значний потенціал для мовної підготовки студентів має блог Центру культури української мови Київського університету імені Бориса Грінченка і фейсбукова спільнота цього Центру [2, с. 205-210]. Вказані мережеві електронно-освітні ресурси (ЕОР) посилюють мотивацію до навчання української мови; забезпечують вільний доступ до відповідної інформації та комунікації для широкої аудиторії студентів і педагогів; дають змогу перейти від репродуктивної стратегії мовної освіти до консультативної, діалогової, творчої; уможливають розроблення варіативних методик навчання української мови з використанням зазначених ЕОР.

Отже, усвідомлене впровадження компетентнісно орієнтованої мовної освіти у фахову підготовку студентів потребує переосмислення цілей мовної освіти через призму компетентностей, осучаснення змісту і технологій мовної підготовки у виші. Щодо перспектив дослідження, то важливим є вивчення сучасних форм, методів і засобів навчання української мови, контролю й оцінювання досягнень майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
2. Кучерук О. А., Караман С. О. та ін. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури / О. А. Кучерук, С. О. Караман, О. В. Караман, Н. М. Віннікова // Інформаційні технології і засоби навчання, 2019, Том 71, №3. – С. 196-214. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2814/1496>
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.president.gov.ua/documents/>

3442013-15402.

4. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія», 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>.

УДК 808.3.-07

Олена Маленко,

доктор філологічних наук, професор,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ДИДАКТИЧНИЙ ТЕЗАУРУС ВИКЛАДАЧА ЯК МАРКЕР ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Професійна компетентність сучасного викладача вищої школи передбачає не лише обізнаність у сфері обраного предмета, а й методичну грамотність, тобто використання в щоденній навчальній комунікації дидактичних термінопонять – традиційних та новітніх, зумовлених оновленням форм освітньої діяльності.

Ключові слова: *дидактичний тезаурус, новітні форми навчання, професійна компетентність викладача.*

У сучасному суспільстві компетентності визначають усю структуру та ієрархію освіти – від дошкільної до вищої, а також професійний рейтинг фахівця – від випускника вишу до викладача. Серед важливих компетентностей постає дидактична, яка демонструє здатність правильно, коректно, відповідно до поставленої мети здійснювати процес навчання, тобто володіти тими методами й прийомами, що сприяють продуктивному перебігу початкової взаємодії. У свою чергу дидактична компетентність передбачає й лінгвальний складник, тобто наявність у професійному тезаурусі викладача тих методичних понять і термінів, які відбивають формальний аспект синхронного контексту освіти, зокрема мовної.

Ще донедавна дидактика апелювала до традиційних класифікацій методів навчання, які розрізняються за таким рівнями: пізнавальна діяльність учнів/студентів, джерела знань у процесі навчання, способи взаємодії суб'єктів навчання.

Перший рівень у середній школі реалізується здебільшого за допомогою пояснювально-ілюстративного й репродуктивного методів, у вищій школі додаються частково-пошуковий (евристичний) і дослідницький методи. Другий рівень (джерела знань) спирається на метод усного викладу вчителя/викладача (лекція, пояснення, коментар); бесіду, роботу з навчальною чи науковою книгою;

метод спостереження над мовним явищем, метод різнорівневих вправ (завдань). Третій рівень – взаємодія суб'єктів навчання – традиційно здійснюється за допомогою знов-таки бесіди, опитування, коментованого виконання різних вправ і завдань. При цьому характер нашого навчання здебільшого суб'єктно-об'єктний, з визначальною роллю вчителя/викладача в отриманні навчальної інформації.

Однак час і тенденції доби помітно змінюють традиційні для нас освітні реалії; як наслідок – усі три рівні зазнали певних трансформацій: зросла вага евристичних, проблемно-пошукових і дослідницьких методів (проектне навчання, наприклад), іншими стали джерела інформації, яку може отримати сам студент, а навчальна взаємодія набуває інтерактивного характеру. Тобто учень/студент помітно наблизився до статусу суб'єкта навчання, що передбачає освітню замотивованість і самостійність.

При цьому зміщення акцентів на самоосвіту студентів, зниження годин на аудиторну роботу у вишах має ризики для професійної мотивації викладача відповідати дидактичним вимогам часу в освіті, зокрема володіти актуальними методиками саме аудиторного навчання. Дистанційна освіта, спілкування в мережі, використання мобільних засобів – надто спокусливі форми для обох партнерів у навчальному діалозі, але доки існує викладач як фізична особа, яка інтерпретує потрібну для студента теоретико-практичну інформацію (зміст освіти), доти важливими будуть методи й прийоми її трансляції в навчальній аудиторії (форми освіти). А це означає, що професійна компетентність викладача забезпечується використанням тих методів й прийомів, які націлені насамперед на результативність засвоєння знань студентом (тобто їх якості) і здатність успішно застосовувати їх на практиці, у професії, загалом у житті.

Сучасні освітні технології мають багато різноманітних пропозицій для викладача, аби урізноманітнити навчальний процес, зробити його живим, динамічним, полілоговим, у якому когнітивні процеси у свідомості студента досягають максимальної активності. Помітно послаблюється функція академічної лекції як провідного засобу передачі знань, адже й сам студент може знайти потрібну інформацію. Але зорієнтуватися в ній, здійснити аналіз і синтез, критично осмислити її допоможе викладач у процесі обговорення проблеми, потрібних наукових коментарів. Тож без комунікативних навчальних методик сьогодні не обійтися там, де вони можуть бути на лише доречними, а й необхідними, оскільки провокують інтелектуальну діяльність студента, уміння використовувати здобутий знанневий ресурс для вирішення поставлених завдань.

Комунікативні, аналітичні, творчі технології вже давно й продуктивно працюють у західній освіті, вони апробовані навчальною практикою і є методичною візитівкою викладача, який в умовах ринку прагне мати достатній контингент студентів, які відвідують його дисципліну. Ці технології потрапляють і в наш освітній контент, привносячи новизну й оригінальність, а також розширюючи професійну метамову освіти завдяки новим методичним

поняттям й термінам.

Серед інноваційних форм активації пізнавальної діяльності виокремлюємо такі методи й прийоми: брейнстормінг, фішбоун, метод кейса – для формування аналітичного й критичного мислення; дидактичний сенкан і діаманта – для обробки й переробки отриманої інформації в певну систему; фанфік і сторителінг – для розвитку творчого мислення; коучинг і воркшоп – для максимального розкриття власного освітнього потенціалу учня/студента; скрабінг і лепбук – для унаочнення навчальної інформації; буктрейлер – для заохочення до читання.

Усі ці методи й прийоми спрямовані на обговорення важливих питань у межах тієї чи тієї дисципліни, висловлення власних думок і позицій. Проте не завжди викладач готовий відмовитися від зручного монологічного викладу, що не потребує великих комунікативних і дидактичних зусиль, або не завжди в навчальному середовищі є сприятливі для оновлення освіти зовнішні обставини (відсутність потрібних локацій та інформаційних ресурсів у виші, погана явка студентів на заняття, тобто недостатня кількість студентів для інтерактивної/групової роботи).

Особливої ваги використання новітніх, зокрема комунікативних методик набуває в мовній освіті, оскільки суспільство вже зрозуміло функційність мовленнєвих практик (тобто «живого» говоріння) для якісного володіння мовами – хоч українською як державною, хоч іноземними. Використання комунікативно орієнтованих технік у навчанні мов – необхідна умова для формування в студентів мовно-мовленнєвих компетентностей.

Час диктує свої вимоги до методичної організації навчання в аудиторному форматі, тож застосування новітніх технологій в освітньому щоденні не тільки активує навчальну комунікацію й зацікавить студентів самим процесом здобуття знань, а й підвищить професійну (методичну) компетентність викладача мовних дисциплін, розширить його когнітивну сферу й власний дидактичний тезаурус. А це вже немало для поліпшення якості сучасної української освіти.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Світлична В. В. Освітній простір в умовах глобалізації: парадигмальний плюралізм і перспективи інтеграції. Гуманітарний часопис. 2013. №2. С. 83-92.
2. Терещенко С. Оновлення лексики освітньої сфери. Культура слова. Випуск 86. К., 2017. С. 167-175.

УДК 371

*Олена Юрчук,
доктор філологічних наук, професор
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ЧИТАТИ ГРАЮЧИСЬ АБО ДЕКІЛЬКА СЛІВ ПРО ВАЖЛИВІСТЬ ІНТЕРАКТИВНОЇ КНИЖКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Література втрачає своє сакральне значення і не спроможна конкурувати з продуктами візуальної культури. Подолати цю проблему сьогодні може інтерактивна книга, що залишається виданням у своєму узвичаєному вигляді – паперовий носій інформації, але пов'язана з грою, під час якої використовується інтерактивний додаток. Це уможлиблює моделювання нової реальності, в якій читач комунікує як з автором, так і з персонажами.

Ключові слова: візуальна культура, планшетна свідомість, інтерактивна книга.

Превалювання ІТ-технологій зумовлює жорстку конкуренцію книжки з іншими продуктами візуальної культури. Сучасний автор мусить «упіймати» свого читача, представника «планшетного покоління», запропонувавши йому таку книжку, яка поєднає в собі три складові: паперовий носій, ігровий компонент та гаджет. Видається, що цією книжкою сьогодні може стати інтерактивна книга, що уможлиблює моделювання реальності, в якій читач комунікує як з автором, який згенерував текст, так і з персонажами, які виходять за межі вже згенерованого тексту і стають частиною альтернативної реальності. Читач отримує новий книжковий продукт, до якого застосовується технологія доповненої реальності, котрий задовольняє нову стратегію читання – технологізовану.

Зауважимо, що науковці-освітяни зосереджують пильну увагу на проблемі інтерактивності як вагомій складовій сучасного навчання української літератури й мови. Л. Кратасюк зазначала, що «різні аспекти проблеми функціонування інтерактивних методів, прийомів і форм навчання в процесі мовленнєвого розвитку особистості представлені в працях українських лінгводидактів (Голубов Н., Горошкіної О., Гудзик І., Солодюк Н., Пентилюк М., Подлевської Н., Караман О. та ін.)» [2, с. 14].

Зупинимось спочатку на історії появи інтерактивної книжки. Вважається, що першим інтерактивним текстом є оповідання Хорхе Луїса Борхеса «Про творчу спадщину Герберта Квейна» (1951 рік). Автор так змоделивав історію, що читач отримав дев'ять відмінних її фіналів. Цікаво, що у 50-ті роки ХХ століття такий підхід використовувався і в навчанні. Психолог Беррес Скіннер запропонував студентам незвичний підручник із текстовими завданнями й варіантами відповідей. Умовою опрацювання матеріалу ставали правильні

відповіді. Якщо ж студент помилявся, то він мусив повертатися до попереднього розділу й повторювати процедуру.

В Україні перші інтерактивні книги з'явилися набагато пізніше. Спочатку це було дитяче інтерактивне книговидання. Одеське видавництво Gutenbergz розробило інтерактивний додаток «Гаджетаріум», видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» інтерактивну книгу трьома мовами «Снігова королева», а також це інтерактивна версія книжки Світлани Дорошевої «Мама поспішає додому», інтерактивна народна казка «Котигорошко» з ілюстраціями Івана Сулими, спільний проект подружжя Лавренішиних «Люба Жужа» та інші.

У 2011 році нарешті з'явилася й інтерактивна «доросла» книга О. Захарченка «Сім воріт», а у 2012 році видавництво Corleon Global запропонувало книжку «Crack 69». У 2019 році до них доєдналося видавництво «Клуб сімейного дозвілля», у якому побачила світ інтерактивна книга Макса Кідрука «Доки світло не згасне назавжди», додаток до якої створено українською ІТ-компанією «ideal». Подивимось, як працює інтерактивна книжка, взявши за зразок саме цей останній роман.

Але спочатку зупинимось на сюжеті твору. У центрі оповіді родина Статників. Григій та Аміна мають двох дочок, щоправда з дещо дивними іменами, Індія й Рута. Перша навчається в університеті, друга закінчує школу й готується до ЗНО. В родині стається тривіальна для нашого сьогодення подія – під дією алкоголю Рута втрачає самоконтроль, а як наслідок небажані сексуальні стосунки й неочікувана вагітність.

Важливою складовою роману є сни. Рута з дитинства бачить два види сновидінь: перші з них кольорові і деталізовані, вони фіксують події з життя дівчини; другі – чорно-білі постапокаліптичні картинки зруйнованого міста, занедбаних будинків, порожніх вулиць: «Ну, їх є два різновиди. У першому я ніби переживаю епізоди з минулого, а під час другого постійно опиняюся в застарілій і цілковито безлюдній версії реальності. І все довкола мене ніби справжнє – будинки, речі, – тільки дуже старе. І сонця немає. І ще людей теж немає» [1, с. 55]. Окрім того, саме у снах дівчинка спроможна змінювати реальність, що вона й робить.

Від першої сторінки Макс Кідрук проговорює, що його книга особлива, тому що її доповнює мобільний додаток, який можна завантажити з веб-сайту. Цей додаток забезпечує нелінійність сюжету роману: «Виведення фрагментів тексту за межі основного блоку дає змогу створити по-справжньому нелінійний сюжет. Якщо раніше роман так чи так був лінійним, то тепер, із мобільним додатком, його структура стає деревоподібною: додаються гілки, які описують другопланових героїв, розкривають невидимі зв'язки, показують той чи той епізод з абсолютно несподіваного боку» [1, с. 6].

В контексті «особливості» роману письменника варто звернути увагу на обкладинку книжки. Взевши її до рук, читач спочатку побачить кольорову картинку міста, на фоні якого напівобертом стоїть дівчина, але, скориставшись

додатком, помітить, що обкладинка стане чорно-білою, а за спиною дівчини з'явиться потвора.

Далі Макс Кідрук пропонує вісім піктограм, що розкидані текстом і дозволяють візуалізувати місця, де відбуваються події в романі. Виникає відчуття реальності написаного. Формується простір довіри між автором і читачем, адже останній отримує не тільки історію, що не може не зацікавити, а й факти її ймовірності через зрозумілий для нього контент – інтерактивний додаток і гаджет, що переадресовують від уяви, до якої апелює текст, до фотографії заледве не в реальному часі: міста, вулиці, помешкання.

Цікаво, що одна з піктограм відсилає читача до попередньої книжки Максима Кідрука «Не озирайся і мовчи» та її героя Марка Грозана. Ця піктограма дозволяє візуалізувати жовтий будинок на вулиці Квітки-Основ'яненка, де жив хлопчик, а також де він за допомогою ліфта й певного комбінування поверхів потрапив до паралельної реальності. Окрім того, за допомогою інтерактивного додатку можна поспілкуватися з героєм у мережі Facebook, обравши ту чи іншу версію спілкування.

Поза піктограмами місця, Макс Кідрук уводить у текст ще чотири важливі позначки, під якими «сховано» «...чотири бонусні оповідання, які надають неабиякої глибини основній історії...» [1, с. 6]. Читач може дізнатися не тільки про дивну дівчину Руту, а й ще про декількох персонажів, котрі не займають головну позицію в історії Руги, однак відіграють досить значиму роль. Насамперед це історія батька Руги та Індії Статник Григора, нареченого її сестри Іллі Ісаєва, вчителів Якова й Анни Чортай.

Отже, у час тотального не читання, коли планшетна свідомість сприяє поглибленню залежності людини від гаджетів, видається, що інтерактивна книжка допоможе налагодити розірвану комунікацію між автором і читачем. Українській освіті не тільки бракує таких художніх книжок (певно, інтерактивний додаток до будь-якої книги класика був би також не зайвим), а й підручників, що дозволяв би розширити засоби навчання української літератури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кідрук М. Доки світло не згасне назавжди: роман / Макс Кідрук. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. – 560 с.

2. Кратасюк Л. Інтерактивні методи в навчанні учнів 5–6-х класів створювати тексти різних типів: монографія / Л. Кратасюк. – Житомир, 2013. – 270 с.

УДК 811

Галина Гримашевич,
кандидат філологічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ

Порушено питання про актуальність нового українського правопису, здійснено загальний аналіз досліджень, присвячених правописним проблемам української мови в різні періоди її функціонування. Насамперед акцентовано увагу на історії правопису впродовж ХХ ст. з огляду на ті зміни, яких він зазнав під впливом переважно екстралінгвальних чинників. Схарактеризовано основні зміни правопису 2019 року, здійснено прогнози щодо їх реалізації.

Ключові слова: В. Німчук, український правопис, зміни, варіантність.

Проблеми функціонування української мови в різні періоди її розвитку пов'язані значною мірою з питаннями українського правопису, яким присвячено низку досліджень сучасних лінгвістів. Передовсім варто назвати хрестоматію «Історія українського правопису: XVI – ХХ століття», у якій представлено наукові та публіцистичні статті, а також граматичні праці, що відображають основні етапи становлення української орфографії, докладно висвітлено перебіг навколоправописних дискусій ХІХ – ХХ ст., відображено традицію формування української правописної системи на наукових засадах з урахуванням неповторних особливостей української літературної мови, а також представлено проект нової редакції українського правопису та запропоновано 20 основних змін, які потребують удокладнення та зумовлені особливостями розвитку української мови [1]. Водночас перу В. Німчука належить низка праць, у яких різнопланово розглянуто проблеми правопису. Із-поміж них – «Проблеми українського правопису ХХ – початку ХХІ ст.», де висвітлено важливі етапи історії вітчизняного правописного кодексу, виважено обґрунтовано уточнення правил та зменшення кількості винятків у правописі [2]. Крім того, порушеній проблемі присвячено чимало досліджень І. Фаріон, у яких на матеріалі української мови доведено причини змін, яких потребує український правопис, обґрунтовано їх динаміку, наведено широкий історичний контекст мовних явищ [4; 5].

Про важливість виструненого українського правопису як засобу самоідентифікації нації висловлювалися відомі мовознавці ХХ – ХХІ ст., зокрема В. Сімович (Усяка правописна боротьба, кожна правописна реформа мають соціальне підґрунтя і є виявом політичної орієнтації суспільства), І. Ющук (Досконалість правопису полягає в тому, що він дає якнайменше можливостей робити помилки), І. Фаріон (Наш теперішній (1993 р. – Г. Г.) правопис – це московський сарафан на українському тілі, це кирзаки на нашому поступі), В.

Кулик (Теперішній (1993 р. – Г. Г.) правопис – це радянська версія української мови) та ін., що свідчить про важливість правопису в культурному, науковому та загалом національному розвитку України.

Висвітлення проблем українського правопису сягають давніх часів, ще XVII ст. й наступних років і пов'язані з іменами М. Смотрицького, О. Павловського, М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького, І. Огієнка та багатьох інших мовознавців, які порушували різноаспектні проблеми української орфографії.

Представлена в цифрах історія українського правопису XX ст. (1919 р. – І. Огієнко публікує «Правила українського правописання», покладені в основу правопису 1929 р.; 1933 р. – до українського правопису внесено 126 змін, які були спрямовані на максимальне зближення української мови з російською; 1942 р. – робота над упорядкуванням правопису в напрямку вилучення з нього унікальних українських особливостей; 1945 – 1946 р. – затвердження правопису; 1960 р. – друге, 1990 р. – нове (третє), 1993 р. – четверте видання правопису, кожне з яких було прямим продовженням попереднього).

Зі здобуттям Україною незалежності мовознавці, зокрема В. Німчук, відчували потребу в удосконаленні чинного правопису, називаючи такі причини: 1. Потреба виправити разючі помилки, котрі призвели до зникнення самотніх структур із нашої мови. 2. Бажання усунути непослідовності, недоречності, зокрема в написанні спільнокореневих слів чужомовного походження. 3. Прагнення спростити чинний правопис, звести до мінімуму винятки [1, с. 561].

Незважаючи на те, що минуло понад 20 років із часу опублікування цих причин для змін в українській правописній системі, вони актуальні й дотепер і певною мірою враховані в підготовленому варіанті нового українського правопису [3], який затверджено 22 травня 2019 року й запропоновано для впровадження з 3 червня 2019 року.

Загалом усі запропоновані зміни можна поділити на дві групи:

1) однозначне написання чи утворення слів: написання невідмінюваного числівника **пів** зі значенням «половина» з наступним іменником — загальною та власною назвою у формі родового відмінка однини окремо: пів аркуша, з наступним іменником у формі називного відмінка – пів'аркуш; нарешті наведена правильна форма кличного відмінка Ігорю; збережено подвоєння приголосних у слові священник; уникнення гіатусу в слові проєкт і похідних; уникнення йотації в словах фое, Гоя, Мая; уведення до винятків із правил спрощення в групах приголосних слова дев'яностники; лише два слова запропоновано з початковим написанням **и** (ич, икати); зміни в подвоєнні у власних назвах іншомовного походження (Дікенс, Текерей); закріплення норми передавання російських та білоруських імен українськими відповідниками тощо;

2) варіативне написання слів: іменники III відміни на **-ть** та **кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь** – у Р.в. закінчення **-і** та **-и**; тернарна варіативність деяких відмінкових форм іменників (Д.в. Господові (еві, у), М.в. у Господові (у, і), М.в. на тімені, тім'ї, по тім'ю, Кл. в. Хрісте, Христосе, Христе); паралельні форми з початковими голосними (ирій (ірій), ирод (ірод)); дифтонг **au** передано

шляхом транслітерації як **ау** та орфографічним варіантом **ав** (лауреат і лавреат); варіативність в узвичаєних в українській мові словах із **ф** (кафедра і катедра); написання **г** та **ґ** у власних назвах (Вергілій і Вергілій).

Зазначене вище цілком логічно піддається поясненню з огляду на історію розвитку української мови та фіксацію таких утворень. Натомість викликають сумнів наявність паралельних форм у родовому відмінку однини для іменників – назв міст (Амстердам, Гомель, Ліверпуль, Лондон, Мадрид, Париж, Чорнобиль), оскільки не зовсім зрозуміло, за яким принципом вибрано саме такі іменники. Крім того, на нашу думку, не сприяють полегшенню та уніфікації правопису префіксоїдів положення про те, що слова з першим елементом (їх подано 68) повинні писатися разом поряд із тими, які мають кількісний вияв чого-небудь (міні-, максі-, міді-), а також віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, унтер-, штабс-; поп-, прес-, арт-, боді-(боді-), кібер-, веб-, топ-, нано-, супер-, пан-, бліц-, преміум-, натомість ті, перша частина яких називає певну прикмету чи особливість предмета, явища (бізнес-, допінг-, інтернет-, піар-, фітнес-, айті-, буй-, фан-) та є назвою літери грецького алфавіту (альфа-, бета, гамма-, дельта-) запропоновано писати з дефісом.

Як бачимо, загалом запропоновані зміни логічні, зумовлені потребою в уніфікації написання слів. Водночас новий правопис рясніє низкою варіативних форм, які, на нашу думку, хоч і розхитують мовні норми, але загалом більша частина з них відображає саме українські національні риси, тому їх використання цілком умотивоване, хоча за визначений період уведення запропонованих змін можливе зникнення з ужитку якогось із варіантів, оскільки мова сама має розставити акценти на тому, що для неї важливо в той чи той період. Сподіваємося, що залишаться ті форми, які є самотніми структурами в нашій мові.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Історія українського правопису XVI – XX століття. Хрестоматія / упоряд. В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва. Київ : Наукова думка, 2004. 584 с.
2. Німчук В. В. Проблеми українського правопису XX – початку XXI ст. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 116 с.
3. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.
4. Фаріон Ірина. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : Монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с.
5. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. Львів, 2006. 124 с.